

John Van Oudenaren

A Digitális Világkönyvtár¹

A Digitális Világkönyvtár (*World Digital Library*, röviden WDL) létrehozásának ötletét a Kongresszusi Könyvtár előző vezetője, James H. Billington vetette fel 2005 júniusában, Washingtonban, az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti UNESCO Bizottságának ülésén mondott beszédében. Billington javaslata egy olyan projektről szólt, amely a Kongresszusi Könyvtár, az UNESCO és a világ legkülönbözőbb pontjain működő partnerkönyvtárak együttműködésével valósul meg annak érdekében, hogy digitalizálják és online szabadon elérhetővé tegyék az egyes országok történetéhez és kulturális örökségéhez tartozó dokumentumokat. „Egy ilyen projekt azzal a reménnyel kecsegtet, hogy közelebb lehet hozni egymáshoz az embereket egy olyan globális platformon, amely a különböző kultúrák egyediségének ünneplésére jött létre.” – mondta Billington. Az UNESCO üdvözölte a javaslatot azt remélve, hogy ez is hozzájárulhat a tudásalapú társadalmak fejlesztéséhez, s ezáltal a fejlődő országokban is hozzáférhetőbbé lehet tenni az infokommunikációs vívmányokat, ami csökkenti az országokon belül és között létező digitális megosztottságot, s ösztönzi a kulturális tartalmak interneten való többnyelvű megosztását.

A javaslat megvalósításának első lépése az volt, amikor az UNESCO és a Kongresszusi Könyvtár 2006 decemberében megtartotta első párizsi találkozóját, s kidolgozta, hogy miként lehet megszólítani és tartalmak beszolgáltatására ösztönözni az egyes országok könyvtárosaikat és szakértőit. Párizsban hat partnerintézmény volt jelen: a Brazil Nemzeti Könyvtár, az Alexandriai Könyvtár, az Egyiptomi Nemzeti Könyvtár és Levéltár, az Orosz Nemzeti Könyvtár, az Orosz Állami Könyvtár és a Kongresszusi Könyvtár. A találkozó legfontosabb eredménye, hogy munkacsoportokat hoztak létre a projekt különböző aspektusainak megtervezésére. Arról is döntés született, hogy néhány kiválasztott partner bevonásával a Kongresszusi Könyvtár fogja lefejleszteni a leendő Digitális Világkönyvtár prototípusát, hogy azt be lehessen mutatni az UNESCO 2007. októberi konferenciáján.

Következő állomásként létre kellett hozni a projekt weboldalának nyilvánosan elérhető verzióját. Tizennyolc hónapnyi intenzív tervezés és fejlesztés után, 2009. április 21-én, az UNESCO párizsi székhelyén hivatalosan is átadták a www.wdl.org weboldalt. Ekkor

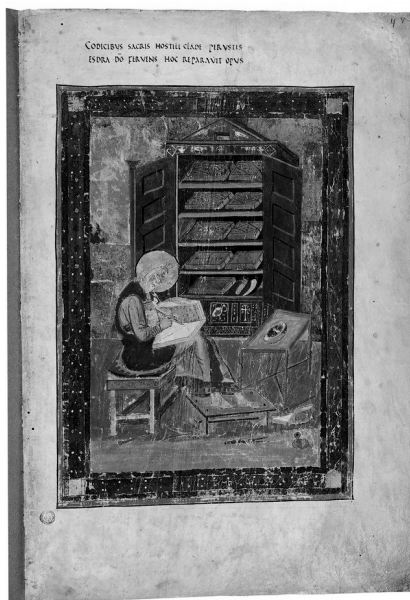
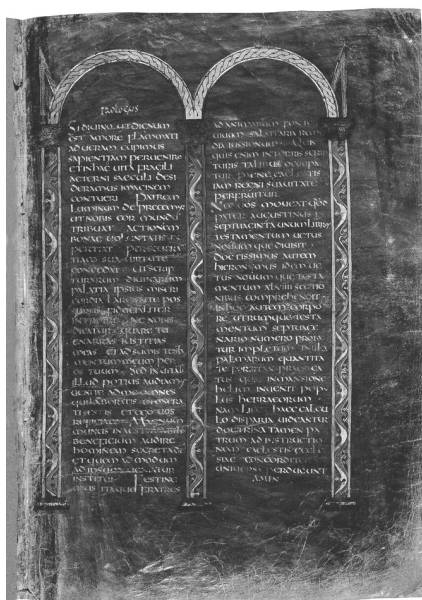
már tizennyolc országból érkeztek azon intézmények, amelyek tartalmat szolgáltattak a Digitális Világkönyvtár első publikus verziójához, amely ekkor még csak néhány ezer dokumentumot (könyvet, kéziratot, térképet, atlaszt, aprónyomtatványt, fotót, hangfelvételt, filmet) tartalmazott. Az indulást jelentős nemzetközi médiavisszhang kísérte, melynek hatására már az indulás napján 587 510, a másnapján pedig 619 846 látogatót számlált a weboldal.

Az elkövetkezendő évek során a projekt fejlődésnek indult. Ezen írás készületek (2017 novemberében) a Digitális Világkönyvtár 17 235 könyvtári dokumentumot tartalmaz, benne 947 085 képpel és hangfájllal. Ezt a tartalmat 60 ország 150 partnerintézménye adta össze. Ebből 116 könyvtár, 13 múzeum, 5 levéltár és 16 más szervezet (pl. történelmi társaság).

A Digitális Világkönyvtár vezetése a partnerszervezetek által 2010-ben jóváhagyott egyezmény alapján valósul meg. Egy héttagú bizottság látja el a vezetési feladatokat, melynek tagjai közül öt a partnerek (úgy mint az Alexandriai Könyvtár, a Francia Nemzeti Könyvtár, a Brazíl Nemzeti Könyvtár, a Kínai Nemzeti Könyvtár, a Qatari Nemzeti Könyvtár) köréből kerül ki, az általános igazgatót az UNESCO, a projektmenedzser pedig a Kongresszusi Könyvtár adja. A bizottság öt tagját a 2016–2020 periódusra választották. A Kongresszusi Könyvtár eredeti projektmenedzseri kinevezése eredetileg a 2010-2015 periódusra szólt, amit 2020-ig meghosszabbítottak.

A tartalomról

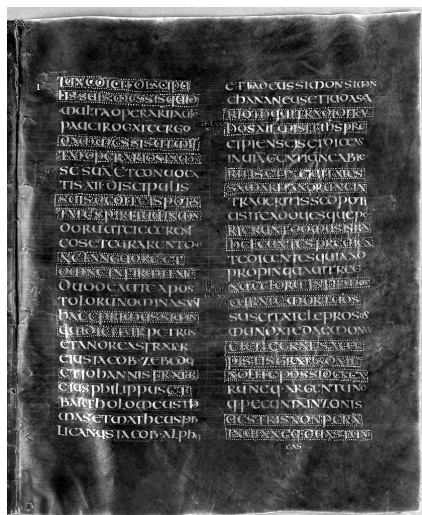
A Digitális Világkönyvtár legfontosabb jellemzője a tételek magas színvonalú technikai megjelenítése és szakértő tartalmi gondozása. Álljon itt néhány példa a Digitális Világkönyvtárban bemutatott leglenyűgözőbb művek közül:

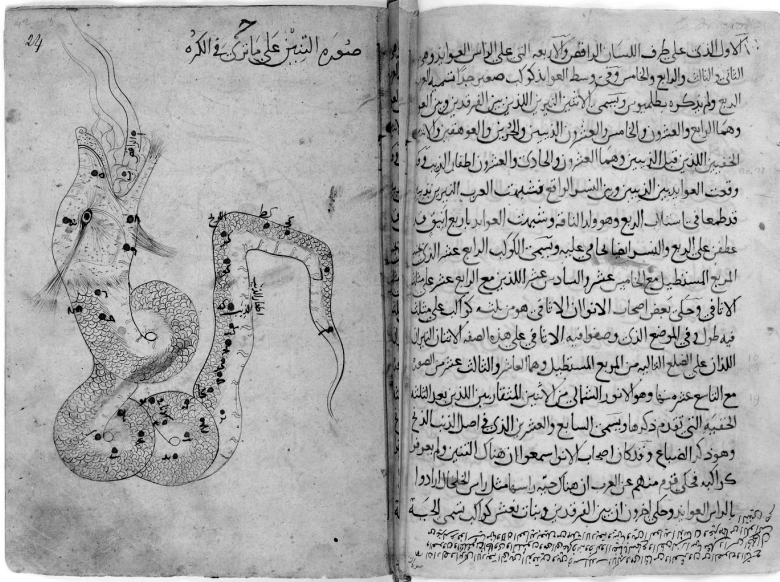
Amiata kódex, a firenzei Lorenzo Medici Könyvtárból, a Szent Jeromos által készített latin nyelvű bibliafordítás legkorábbi fennmaradt kéziratos másolata, a 6. századi *Codex Grandior*ból másolták bencés szerzetesek az északkelet-angliai Wearmouth-Jarrow monostorban, 688–713 körül. Nevét a toszkánai Amiata-hegy után kapta, ahol évszázadokon át a Szent Megmentő Apátságban őrizték. A képeken az előszót tartalmazó oldal, valamint Ezsdrás próféta látható.²

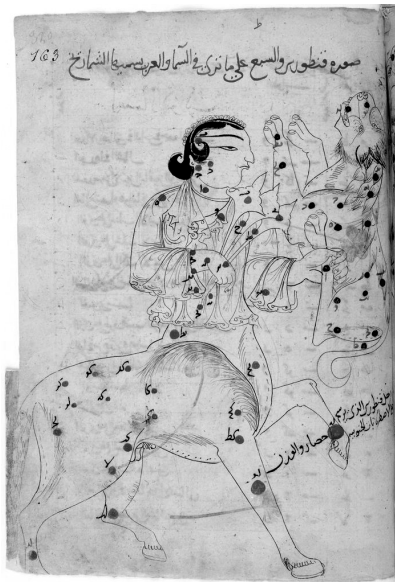
Arany kódex, a Svéd Nemzeti Könyvtárból, evangeliárium, egyike a legpazarabb középkori kéziratos könyveknek, 750 körül keletkezett Dél-Angliában, valószínűleg Canterburyben, ahol egy ideig a katedrálisban is őrizték. Nevét gazdag díszítéséről, a színezetlen oldalakkal váltakozó fényűző, bíbor pergamen (lásd alább) oldalakra, akár egy oldalon belül is többféle (fekete, fehér, arany, ezüst, piros) tintával írt unciális betűs szövegéről kapta.³

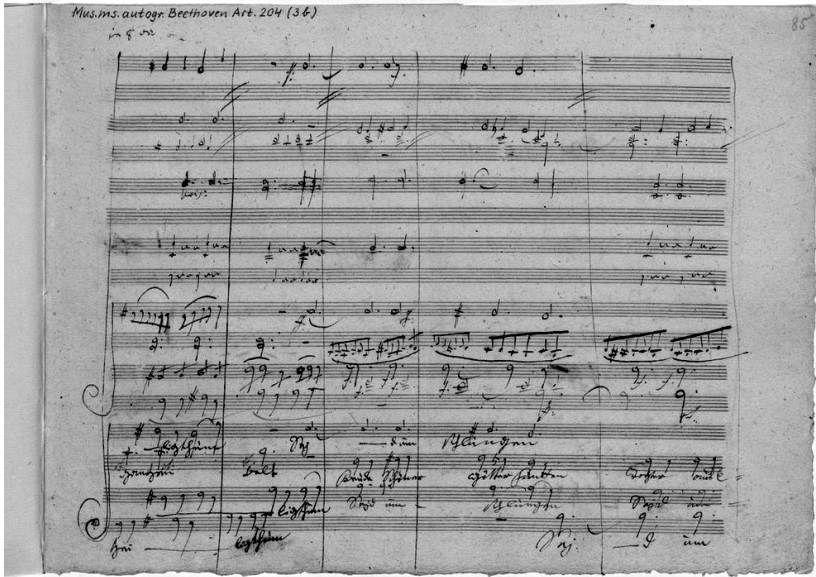

Shi ji, a Kínai Nemzeti Könyvtárból, az első általános munka, amely Kína történetének megközelítőleg 3000 évét fogja át. A cím szerint „a nagy történész hiteles feljegyzései”-t tartalmazza, amelyet Sima Qian, a Nyugati Han-történész, Han Wudi császár titkára szerzett; másolat 1171-ből.⁴

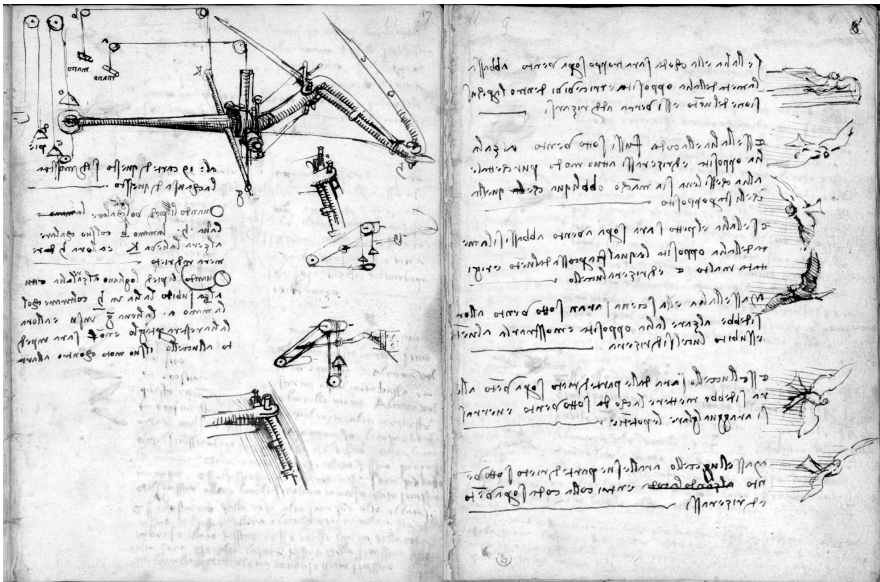
al-Sufi: *Az állócsillagok képeskönyve*, és al-Qazwini: *A teremtés csodái*; egy 14. és egy 17. századi kéziratos mű kolligátuma, amelyet a világ legnagyobb iszlám kéziratkincesi között tartanak számon (a Francia Nemzeti Könyvtár tulajdona)⁵

Ludwig van Beethoven: IX. (d-moll) szimfónia op. 125, autográf kézirat kotta, Németország, 1824 (a Berliini Állami Könyvtár tulajdona)⁶

Leonardo da Vinci: *Kódex a madarak repüléséről*, 1505-1506; a reneszánsz művészet és tudomány érdekes keresztmetszetét adják Leonardo mechanikai tanulmányai, amelyek különféle gépek és szerkezetek, jelen esetben a repülőgép tervezését szolgálták (a Torinói Királyi Könyvtár tulajdona).⁷

Firenzei kódex, enciklopédikus igényű, antropológiai jellegű munka az aztékok kultúrájáról, amelyet egy katolikus hittérítési szándékkal érkező ferences misszionárius, Fray Bernardino de Sahagún írt; Mexikó, 1577 (a firenzei Lorenzo Medici Könyvtár tulajdona).⁸

A Digitális Világkönyvtárban természetesen nem minden több száz éves, egyedi és ritka dokumentum. Sok 19. és 20. századi könyv, térkép, nyomtatvány, fotográfia, film és hangfelvétel is megtalálható benne, közöttük olyanok is, amelyek sokféle másolatban léteznek a világban. Az ilyen típusú művek úgy kerültek gondos kiválogatásra, hogy egy nagyobb egység, album vagy sorozat részei legyenek pl. olyan fotók és fotóalbumok, amelyek bemutatják a fotózás felfedezését a Kínai és az Orosz Birodalomban; olyan arab könyvek, amelyek a 19. században kerültek kiadásra az „arab reneszánsz” jegyében; vagy olyan könyvek, térképek és periodikumok, amelyek Afganisztán háborúik által szétzilált történelmét mutatják be.

Vannak más témakörök is, amelyek tekintetében világszínvonalú tartalmat szolgáltat a Digitális Világkönyvtár, ilyenek pl. a közép-amerikai azték és maja örökséget illusztráló kódexek Mexikóból; az arab tudományos kéziratok; a ritka kínai könyvek és kéziratok; a Bibliák; a Qur’ans és más szent szövegek. Az oldalon összesen 145 nyelven található tartalmakat, a több ezer arab, angol és spanyol nyelvű dokumentumtól kezdve a néhány ritka dél-amerikai nyelven készült dokumentumig.

Felhasználói felület: szolgáltatások és funkcionalitás

A Digitális Világkönyvtár weboldalának a felhasználók számára nyújtott szolgáltatásai és funkcionalitásai nagyrészt a 2006-2009-es tervezési fázisban kerültek kialakításra. A publikusan elérhető oldal 2009-es indulása óta folyamatosan történtek apróbb fejlesztések, változtatások; a jelentősebbek közül kiemelendő pl. a könyvek full-text keresésének hét nyelvre való lefordítása, valamint a felhasználói felület alapjaiban való újratervezése,

amely 2014 novemberében fejeződött be. Ez utóbbi áttérést jelentett olyan korszerű megoldásokra, amelyek a Digitális Világkönyvtár esetében is kényelmesebbé teszik az egyre elterjedtebbé váló mobil eszközökön, például telefonon való elérést és használatot.

A felhasználói felület szolgáltatásainak és funkcionalitásának szervező alapelvei: a többnyelvűség, egyenletesen magas minőségű metaadatok használata, a tartalmak szakértői gondozásának és bemutatásának biztosítása, valamint kiváló teljesítmény gyorsaság, elérhetőség, illetve a használat és az újrahasználat lehetőségei tekintetében.

Többnyelvűség

Egy igazi digitális világkönyvtár elképzelhetetlen lenne többnyelvűség nélkül. Nem lenne elegendő, ha csak egy vagy két európai nyelven, például angolul és franciául lenne elérhető, de az sem lenne célravezető, ha egy alapvetően angol nyelvű oldal kínálna néhány más nyelven is elérhető szolgáltatást vagy esetleg fordítóprogramokkal kötnék össze. A valódi többnyelvűség annak a biztosítását jelenti, hogy a weboldal különböző nyelvű felhasználói egységes felhasználói élményben részesülhessenek. Ez a törekvés egy igen ambíziózus fordítási modellhez vezet, amely szoftveres támogatással ugyan, de alapvetően emberi és nem gépi fordítás eredményeként hozza létre az összes használt metaadatnak és a böngészőfelület kifejezéseinek a felhasználói felület nyelveire lefordított változatát. Csak így lehetséges az összetett kulturális tartalmak nyelviileg korrekt és pontos kezelése.

Hosszas vita után az a döntés született, hogy az ENSZ hat hivatalos nyelvén (arab, kínai, angol, francia, orosz, spanyol), valamint portugálul fog elkészülni a felhasználói felület. Ez a megoldás lehetővé teszi, hogy a világ internethasználóinak jelentős hányada anyanyelvén érhesse el a Digitális Világkönyvtárat. A nyelvi lefedettség természetesen így sem tökéletes, hiszen a déli és délkelet-ázsiai területek sok millió hindi és urdu nyelvet beszélő felhasználója, de Japán, Olaszország és Irán lakosai sem érik el saját nyelvükön a szolgáltatást. Németországban is igény lenne rá, hogy az a számos felhasználó, aki angol nyelven már eléri, németül is hozzáférhessen a Digitális Világkönyvtár tartalmaihoz. Mivel a teljességre törekvő nyelvi lefedettség elérése igen drága vállalkozás volna, ezért érdemes olyan innovatív, kollaboratív megoldásokban gondolkodni, mint amilyen az online közösségi részvétellel történő tartalomalkotás (*crowdsourcing*).

Egyenletesen magas minőségű metaadat

Az egyenletesen magas minőségű metaadat kívánalma bizonyos mértékig az alkalmazott fordítási modelltől következik. Az egységes felhasználói élmény elérése érdekében minden kifejezést következetesen le kell fordítani valamennyi választott nyelvre, amit a szinonimák és a ragozások ugyanúgy bonyolítanak, mint a latintól eltérő (pl. arab, kínai, cirill) betű- és karakterkészletek. Így válik lehetővé, hogy az adott felhasználó ne csak a saját országa kulturális örökségéhez férjen hozzá könnyedén, hanem az egyes történelmi korok esetében például módja nyíljon a nemzetközi és kulturaközi összehasonlításokra is. Ezért a Digitális Világkönyvtár minden egyes tételét hat fő szempont (hely, idő, téma, formátum, nyelv, beküldő intézmény) szerint kellett katalogizálni, amelyek azután érvényesíthetők az egyszerű vagy összetett keresés és böngészés során.

A keresési és böngészési eredmények megjelenítése három módon lehetséges: listán (a dokumentumról szóló leírás előnézetével), galériában (nagyobb számú tétel egyszerű gyors képi megjelenítésére) és térképen (a tartalom földrajzi hely szerinti rendszerezésére).

A tartalmak szakértői gondozása és bemutatása

A Digitális Világkönyvtár minden egyes tételéhez hozzátartozik egy egy bekezdésnyi hosszúságú, tudományos kutatók és kurátorok által készített leírás, amely az alapvető meaadatokat tartalmazza az adott dokumentum kontextusba helyezése érdekében: jellemzi a dokumentum mibenlétét, méltatja fontosságát, összefoglalja tartalmát, meghatározza korát, származását és tulajdonosát, bemutatja különleges díszítéseit, illusztrációt. E leírások kulcsfontosságúak a Digitális Világkönyvtár alapvető missziója szempontjából, amely elő kívánja segíteni a kultúrák közötti megértést és tiszteletet a felhasználó számára adott esetben nyelvileg és kulturálisan idegen tartalmak esetében is.

A tételek leírása mellett a Digitális Világkönyvtár számos további szolgáltatást kínál, amely az adott dokumentum elmélyültebb bemutatását szolgálja. Ide tartoznak a videók, amelyek elmélyültebb szakértői bemutatást nyújtanak az adott tétellel kapcsolatban, de vannak idővonalak és interaktív térképek is, valamint olyan tematikus szekciók, amelyek kultúráközi és interdiszciplináris áttekintést adnak egy-egy témáról.

Teljesítmény

A Digitális Világkönyvtár szolgáltatásainak kiemelkedő gyorsasága és megbízhatósága a felhő tárhely és a tartalomszolgáltató hálózat (CDN) alkalmazásának köszönhető. Így érhető el, hogy egyidejű tömeges használat esetén is zökkenőmentesen tudjon működni az oldal, mint például 2009. április 21-22-én, amikor két nap alatt több mint egy millió, a csúcsidejakban óránként több tízezer felhasználó vette igénybe a Digitális Világkönyvtár szolgáltatásait. A jobb felhasználói élmény fokozását szolgálják olyan további megoldások, mint a tételleírásokhoz társított hétnyelvű szövegfelolvasó program, vagy a zoom funkció, amelynek segítségével lehetőség nyílik a nyomtatványok, fotók, térképek, festett illusztrációk, könyv- és újságdalok legapróbb részleteinek a tanulmányozására is. Ide tartozik a tartalomletöltés lehetősége, valamint a magas színvonalú szkennelés a kéttónusú és szürkeárnyalatos képek esetében.

Használati arányok

A Kongresszusi Könyvtár az Omniture és a Google Analytics segítségével követi nyomon a Digitális Világkönyvtár használati arányait. A www.wdl.org oldal látogatóinak száma 2009 áprilisa óta meghaladta az 50 milliót. 2017-ben 7 113 191 látogatást és 31 192 394 oldal megtekintést regisztráltak. A legtöbb felhasználó Spanyolországból, Mexikóból, az Amerikai Egyesült Államokból, Kínából, Brazíliából, Argentínából, Kolumbiából, Franciaországból és az Oroszországi Föderációból került ki. Az összes felhasználó közül 34,6 % spanyolul, 26% angolul, 13,2 % arabul, 7,7 % kínaiul, 7,1 % portugálul, 5,9 % franciául, 5,4 % pedig oroszul keresett a felhasználói felületen.

A szolgáltatás jövőjéről

2017 novemberében Carla D. Hayden, a Kongresszusi Könyvtár új vezetője úgy döntött, hogy a korábbi tervekkel ellentétben 2018 januárjával megszünteti a könyvtár projektmenedzseri szerepkörét, az év első felében pedig a projektmenedzsment iroda is bezár. A Kongresszusi Könyvtár 2019 elejéig szolgáltatja még a Digitális Világkönyvtár, majd átadja a projektmenedzseri feladatokat a partnerintézmények e célra szerveződő konzorciumának.

Magyar különlegesség. A Műncheni kódex: a magyar nyelvemlékek egyike, a négy evangélium Pécsi Tamás és Újlaki Bálint által készített fordításával; másolat 1466-ból, Tatrosból (a müncheni Bajor Állami Könyvtár tulajdona)

Fordította: Béres Judit

Jegyzet

1. A 2017. október 16-17-én Brassóban megrendezett 6th Summit of the Book című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata. Magyar fordítását a szerző engedélyével közöljük. (A szerk.)
2. Elérhető: www.wdl.org/20150
3. Elérhető: www.wdl.org/17185
4. Elérhető: www.wdl.org/17876
5. Elérhető: www.wdl.org/18412
6. Elérhető: www.wdl.org/15063
7. Elérhető: www.wdl.org/19477
8. Elérhető: www.wdl.org/10096
9. Elérhető: www.wdl.org/18406. Hasonló OSZK-s leírása itt található: http://nyelvemlekek.oszk.hu/adatlap/muencheni_kodex